

Epilog, nebo ouvertura?

Trinitární koncepce víry v encyklice *Lumen fidei**

Ctirad Václav Pospíšil

K projevům eklesiálního rozměru existence katolického teologa bezesporu patří to, že vnímá dokumenty učitelského úřadu církve i texty vypracované papežskými odbornými komisemi jako nedílnou a v jistém slova smyslu niternou součást své vlastní práce. To je také důvodem, proč se na CMTF UP i v periodiku *Studia theologica* dlouhodobě a vážně zaobíráme podněty jak ze strany řádného univerzálního magisteria,¹ tak ze strany MTK a PBK, jejichž dokumenty sice nemají povahu učitelského úřadu, nicméně představují podnět k reflexi, diskusi a zpravidla také vítanou pomůckou v našem snažení.²

Jak již napovídá titul tohoto příspěvku, mým záměrem je především poukázat na základní myšlenkovou osu v titulu avizovaného textu, který je z řady důvodů možno označit jako nevšední, ba zcela jedinečný. Příslušným klenebným prvkem dokumentu je nikoli pouze naukové téma, nýbrž v jistém ohledu také živoucí přítomnost a působnost prvního a ustavujícího mystéria naší víry i křesťanského života, jímž je tajemství Boha Otce, Syna a Ducha svatého.

---

* Tento příspěvek souvisí s prezentací magisteriálního dokumentu: FRANTIŠEK, *Lumen fidei*, encyklika ze dne 29. 6. 2013; český překlad – Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2013 (= LuFi), kterou uspořádala Katedra systematické teologie ve spolupráci s Českou christologickou a mariologickou akademií dne 20. 11. 2013. Při téže příležitosti byl představen také český překlad: C. V. POSPÍŠIL (ed.), *II. vatikánský koncil očima Jana XXIII. a Pavla VI.: Proslovy Jana XXIII. a Pavla VI. v koncilní aule*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013. Setkání fakultní obce se konalo v budově CMTF v Olomouci od 14:00 do 16:00. Nejprve přednesl svou prezentaci encykliky prof. Pospíšil, nato srovnal *Lumen fidei* s *Fides a ratio* doktor Krumpolc. Následoval příspěvek doktora F. Urbana. Ve druhé části byl prezentován český překlad proslovů Jana XXIII. a Pavla VI. na II. vatikánském koncilu. Vystoupili opět: doktor Krumpolc, prof. Pospíšil, prof. L. Tichý a prof. F. Kunetka.

¹ Srov. např. M. OPATRNÝ, „Pohled encykliky *Deus caritas est* na pracovníky Charity: Srovnání a reflexe vybraných německojazyčných komentářů encykliky,“ *Studia theologica* 13, č. 3 [45] (2011): 125–151.

² Srov. např. Š. M. FILIP, „MTK, O některých aktuálních otázkách eschatologie,“ *Studia theologica* 11, č. 2 [36] (2009): 87–90 (recenze).

V prvním bodu se proto zamyslíme nad jedinečným zrodem tohoto textu a nad tím, co bychom mohli definovat jako trojiční, a proto také eklesiální hermeneutickou logiku, s níž souvisí také povaha mého komentáře.

Následně se spolu s autory encykliky pokusíme hluboce zahledět do trojiční struktury naší víry. Právě nastíněná záležitost se netýká pouze *fides quae*, jak se mnozí obvykle domnívají, leč velmi výrazně rovněž *fides qua*, což má zcela zásadní vliv na celou naši existenci. Možná by se dalo k tomu, co dokument výslovně obsahuje, dodat, že tento rozměr přítomnosti mystéria *Trinitatis* je prioritní, neboť je obsažen již v samých kořenech každé meziosobní vztahovosti Hospodina navenek, tedy ve smlouvě s Abrahámem, národem, Mojžíšem, Davidem. Tato smlouva s člověkem je totiž možná jedině za předpokladu, že vůči světu zcela nezávislý, svobodný a transcendentní Bůh je věčně meziosobně vztahový sám v sobě. Starozákonní víra i zjevení tudíž vykazují trojiční strukturu dávno předtím, než si to byl kdokoli schopen uvědomovat na rovině *fides quae creditur*.

Vyazuje-li naše víra bytostně trojiční ráz, pak se toto ústřední mystérium nemůže neprojevat na rovině našeho osvobození, tedy naší spásy. Právě tomuto aspektu encykliky se budeme věnovat ve třetím bodu.

Prubířským kamenem pravosti naší víry je její schopnost provázet a posilovat nás, když procházíme hustými temnotami našeho vlastního nebo s druhými sdíleného utrpení. Daným rozměrem trojiční víry se budeme společně zabývat v celkově čtvrtém bodu tohoto příspěvku.

V závěru se pokusíme nejenom o stručné souhrnné hodnocení dokumentu, českého překladu, ale upozorníme také na některé pozoruhodné a ne zcela obvyklé zajímavosti, jež tento spisek přináší.

1. TROJIČNÍ MENTALITA AUTORŮ VOLAJÍCÍ PO TRINITÁRNÍM HERMENEUTICKÉM PŘÍSTUPU Z NAŠÍ STRANY

Inaugurační encyklika papeže Františka, *Lumen fidei*, již v určitém slova smyslu vrcholí Rok víry, vyhlášený ještě papežem Benediktem XVI., vykazuje řadu originálních rysů. Dnes je všeobecně známo, že původní náčrt tohoto doktrinálního textu pochází z pera Benedikta XVI. Výsledný tvar však dal encyklice nový pontifik, a proto je také uváděn jako její au-

tor. Situace, kdy na určitém dokumentu spolupracuje nový papež s tím, který abdikoval, je v dějinách katolické církve něčím bezesporu zcela novým. Každopádně můžeme konstatovat, že stojíme před výrazem křesťansky příkladného poměru osoby ke svěcené funkci, která je vnímána zásadně jako služba, a nikoli sebestředně uzurpována, v čemž se zračí kristovská mentalita, jak nám ji coby základ nefalšované společenství-tvornosti a církve-tvornosti předkládá svatý Pavel (srov. Flp 2,5–8). Je určitě sympatické, že papež František nechtěl mluvit jen sám ze sebe a za sebe a s velkou úctou přijal mnohé od svého předchůdce, který zase ze své strany projevil úctu k novému papeži, když ponechal na něm, jaký výsledný tvar tato encyklika nakonec bude mít.

Kdo se zabírá vrcholným tajemstvím nejsvětější Trojice, velice snadno v přístupu obou zmíněných lidských osob a v jejich dvojediném postoji vůči papežství shledává analogii vzhledem k postoji věčného Otce a věčného Syna k božství, jež ani jeden žárlivě nestřeží pro sebe, nýbrž přesně naopak v ustavičném úkonu nevýslovné štědrosti a jaksi následně v ustavičném úkonu nevýslovné vděčnosti vzájemně darují jeden druhému. Tato recipročně darovaná Boží přirozenost konstituuje osobu Dar, osobu Smíření, Ducha svatého, Ducha svobody a věčné radosti. Hledáme-li tedy trojiční inspirace přítomné v předmětném magisteriálním textu, pak by bylo nesporným opomenutím nezmínit podivuhodné autorství, které dodává celé encyklice opravdu jedinečný, v nejhlubším slova smyslu spirituálně a eklesiálně paradigmatický ráz.

V dané souvislosti nás ovšem téměř spontánně napadne zvědavá otázka: Co pochází od Benedikta XVI. a co je vlastním přínosem papeže Františka? Zvědavost je sice hybnou silou mnoha vědeckých objevů, nicméně v tomto případě je zřejmé, že oba spoluautoři předkládají církvi i světu dotyčný dokument jako projev vzájemné nerozpornosti v petrovské službě, byť každý z nich nevyhnutelně vnímá tajemství víry a současný svět z odlišného zorného úhlu. Průnik těchto osobních perspektiv textu dodává nebyvalou hloubku, protože vedle pomyslného prostoru jednoho „já“ a druhého „já“ se otvírá zcela nová dimenze, již můžeme označit jako „my“. Nikoli náhodou je v textu encykliky připomenuto, že je to právě dimenze jménem „my“, která specifickým způsobem přísluší Duchu svatému, jak uvidíme za okamžik.

Ještě než se začneme zabývat jednotlivými výroky z prezentovaného dokumentu, považuji za svrchovaně vhodné škarohlídům, jimž se tyto komentáře církevních dokumentů zdají být čímsi nadbytečným, připo-

menout trojiční logiku, která stojí jak za snažením autora, tak také potenciálních čtenářů takovýchto elaborátů. Velký středověký mistr, Richard od Sv. Viktora, ve svém světově proslulém díle *De Trinitate* vychází z fenomenologie lásky, která ke svému dokonalému rozvinutí potřebuje nejenom Milujícího a Milovaného, ale také Spolumilovaného.³ To je mimo jiné poslední a zpravidla také ne zcela reflektovaný důvod, proč ke svému osobnímu setkání s textem Písma, s dokumenty magisteria, s vynikajícími díly velikánů křesťanského myšlení a života často přibíráme pohled někoho tak říkajíc „třetího“, tedy zasvěcený komentář. S postupy a názory jeho autora můžeme souhlasit, ale také je používat jako určitý odrazový, možná také kritizovaný, bod našich vlastních reflexí, které ale každopádně vyplývají z kontaktu s oním „třetím“. Náš horizont setkání s autorem a jeho textem se tak obohacuje minimálně o jeden další, vedle Milujícího a Milovaného je tudíž tajemně zastoupen i Spolumilovaný, který nás otvírá tajemnému „my“ společenství víry.

K tomu, co bylo až doposud řečeno, se sluší dodat, že výše již zmíněný průnik různých perspektiv ze strany spoluautorů nyní komentovaného textu více než kdy jindy přímo volá pro sdílení různých perspektiv lektury také z naší strany. Trojiční spiritualita u zřídla vyžaduje trojiční hermeneutickou, a proto také v nejlepším slova smyslu eklesiální logiku při našem snažení o hlubší porozumění lidskému slovu, jež aspiruje na to, aby bylo ikonou slova Božího.

2. TROJIČNÍ RÁZ KŘESŤANSKÉ VÍRY

Je evidentní, že dynamické okoušení onoho vyjití ze sebe směrem k druhému, díky němuž prožíváme tajemnou skutečnost označovanou jako „my“, má mnoho co do činění s mystériem církve (srov. např. Sk 4, 32), která však pouze zprostředkuje ono nejzákladnější „my“ nejsvětější Trojice:

Víra není jen individuální rozhodnutí, k němuž dochází v nitru věřícího, není to izolovaný vztah mezi »já« věřícího a božským »ty«, mezi autonomním subjektem a Bohem. Víra se ze své povahy otevírá »my« církve a uskutečňuje se vždy uvnitř církve. [...] Tato otevřenost vůči »my« církve odpovídá vlastnímu otevření se vůči

³ Srov. R. BUŽEK, „Osoba Ducha svatého v pojednání *De Trinitate* od Richarda ze Svatého Viktora,“ *Studia theologica* 15,3 (2013): 29–42.

Boží lásce, která není pouze vztahem mezi Otcem a Synem, mezi »já« a »ty«, ale v Duchu je také »my« společenství osob.⁴

Právě citovaný text⁵ představuje, podle mého skromného soudu, jakýsi hermeneutický klíč nejenom k celé encyklice, ale rovněž k tajemství života ve víře. Víra je totiž primárně a bytostně vztahem, jehož konkretizací je zkušenost setkání.⁶ V průběhu encykliky se pak jasně odhaluje, že se jedná o vztah lidského „já“ k věčnému Otcovi v Synu,⁷ což vše je darem Božího Ducha. Víra je tedy představována za pomoci trinitární hermeneutiky.

Jistě stojí za potvrzení, že daný postup plně koresponduje s tím, co nacházíme v *Katechismu katolické církve*, čl. 234,⁸ kde se mimo jiné dozvídáme, že všechna tajemství víry mají být nazírána prismatem trojičního mystéria. Zásadní odmítnutí absolutního „já“ jako prazákladu každé naší jistoty a jako pomyslného archimedovského bodu evidentně odkazuje na dialogický personalismus M. Bubera⁹ a na jeho další rozvinutí v katolické teologii, zejména pak v trinitologii.¹⁰ Není-li jako základ jisto-

⁴ LuFi, čl. 39; s. 39.

⁵ Zdá se být evidentní, že za výše citovanými slovy stojí mezinárodně věhlasné dílo: H. MÜHLEN, *Der heilige Geist als Person: Ich, Du, Wir*, 5. vyd. (1. vyd. 1963), Münster: Münsterische Beiträge zur Theologie, 1988. Určitý otazník vyvolává skutečnost, že autor, který je v odborné literatuře dodnes spojován s tímto specifickým pohledem na tajemství Ducha jako „osoby v jiných osobách“, není v encyklice výslovně zmíněn. Právě připomenutý význačný německý teolog se narodil dne 27. 4. 1927 v Mönchengladbachu a zemřel dne 25. 5. 2006 tamtéž. Byl teologickým poradcem na II. vatikánském koncilu a působil v řadě význačných církevních a odborných grémií.

⁶ Srov. LuFi, čl. 4, s. 8. V dané souvislosti je třeba zmínit evangelického teologa a dílo s výmluvným titulem: E. BRUNNER, *Wahrheit als Begegnung*, Zürich – Stuttgart: Zwingli-Verlag, 1938. Autor opět není v encyklice uveden, ačkoli znalci dějin teologie si danou souvislost nemohou neuvědomit. Myšlenkové poselství právě zmíněné monografie sehrálo nemalou roli v dějinách teologie ČČS(H). Srov. Z. KUČERA, *Trojiční teologie*, Brno: L. Marek, 2002. Trojiční koncepce víry vedoucí k existenciálnímu vyjádření tajemství vztahu v setkání nemůže nemít ekumenické přesahy. Encyklika by tedy měla zajímat nejen katolíky, ale v našem prostředí také naše kolegy z ČČSH.

⁷ „Přijetím víry je věřící přetvořen v nové stvoření, dostává nové bytí, bytí Božího dítěte, stává se synem v Synu.“ LuFi, čl. 19, s. 19.

⁸ Srov. český překlad – *Katechismus katolické církve*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 73–74.

⁹ Srov. M. BUBER, *Já a Ty*, Praha: Mladá fronta, 1969. Řada dalších vydání. Buberovo jméno je v encyklice zmíněno, ale v souvislosti s jiným jeho spisem. Srov. LuFi, pozn. č. 10. Jedná se o *Chasidská vyprávění*.

¹⁰ Ač se to možná někomu bude zdát prazvláštní, dialogický personalismus aplikovaný na rovině mezilidských osobních vztahů nemusí nutně vést k trojičnímu teologickému

ty myslitelné ono absolutní lidské „já“, pak to nutně znamená odmítnutí onoho hypotetického věčného absolutního „já“ v božství. Člověk je totiž stvořen k obrazu živého Boha, jenž jakožto osobový nemůže být věčnou sebestředností a samotou, protože osoba je přece nemyslitelná jako nevztahové, absolutní ego. Tato vztahová a svrchovaně dynamická osobní vztahovost vylučuje, abychom Boha představovali jako nějaký statický objekt.¹¹ Celá encyklika se tak stává jasným výrazem trojiční víry, trojiční spirituality, trojiční existence, v jejímž pozadí stojí to, co bychom mohli definovat jako nová trojiční ontologie.

Při slavení svátostí předává církev svou paměť zvláště prostřednictvím vyznání víry. V něm nejde ani tak o vyjádření souhlasu se souhrnem abstraktních pravd. Naopak, skrze vyznání víry se celý život vydává na cestu k plnému společenství s živým Bohem. [... Krédo] má trinitární strukturu: Otec a Syn se spojují v Duchu lásky. Věřící tak prohlašuje, že středem bytí, nejhlubším tajemstvím všech věcí, je vnitrobožské společenství.¹²

---

vyústění, s nímž se ve výslovné podobě nesetkáváme ani u Martina Bubera, ani u Ferdinanda Ebnera (1882–1931, rakouský katolický laický myslitel, působil jako učitel na základní škole), který je považován spolu s Buberem za spoluzakladatele dialogického personalismu (srov. F. EBNER, *Das Wort und die geistigen Realitäten*, Regensburg: F. Pustet-Pustet, 1921), ani u vynikajícího představitele luteránského pietismu Karla Heima (1874–1958). Srov. J. VOGEL, *Karl Heim v diskusi teologie a přírodních věd a jeho pokus o mnohodimenzionální pochopení skutečnosti*, Brno: L. Marek, 2013. Propojení mezi dialogickým personalismem na jedné straně s vnímáním trojičního tajemství živého Boha na straně druhé vychází z důsledně domýšlené a do praxe duchovního života promítané novozákonní víry ve vtělení, díky němuž se do sítě našich mezosobních vztahů tajemně projektují paradigmatické mezosobní vztahy věčné Trojice (srov. např. Ježíšovo „Abba“ v Mk 14,36 a naše „Abba“ v Gal 4,6 a Řím 8,15). Následně díky působení Ducha svatého zakoušíme, že církevní „my“ má svůj poslední prázeklad v „my“ Otce, Syna a Ducha svatého.

¹¹ Srov. LuFi, čl. 36, s. 36.

¹² LuFi, čl. 45, s. 43. V pozadí tvrzení, podle něhož vnitrobožské společenství představuje tajemný střed všech věcí, odborník vytuší dílo velkého německého teologa, který byl také biskupem: K. HEMMERLE, *Thesen zu einer trinitarischen Ontologie*, Einsiedeln: Johannes-Verlag, 1976. Autor opět není zmíněn, byť by si to jistě zaslouhoval. Srov. např. P. CODA – L. ŽÁK (eds.), *Abitando la Trinità – per un rinnovamento dell'ontologia*, Roma: Città Nuova, 1998.

3. OSVOBOZUJÍCÍ SÍLA TROJČNÍ VÍRY

Tato víra jakožto účast na vnitrobožské meziosobní vztahovosti, jako podíl na onom poznání, které má Otec sám o sobě,¹³ člověka osvobozuje (srov. Gal 4,4–7). Uvážíme-li, že „já“ je nevyhnutelně onticky determinováno vztahy k „ty“ a k „my“, pak před námi jaksi samovolně vyvstává otázka: A co když je mezilidské „ty“ a „my“ postiženo chorobou strukturnálního hříchu, co když dusí ono „já“ a dochází tak k jeho pokrývání? Odpověď trojiční víry je skvostná: Ano, k tomu bohužel dochází. Nový zákon má pro tuto pokrivenost mezilidského „my“ označení „svět“. Ovšem ten, kdo je hluboce zakotven v onom otcovském a mateřském „ty“ první osoby Trojice, v bratrském a pro nás paradigmatickém „já“ věčného Syna, konečně v Duchu, jenž je přeposvátným „my“ Syna a Otce, které se díky sebedarování Trojjediného stává také naším „my“, takový člověk může být nezávislý na pokrivenosti lidského „ty“ i „my“ ve světě a leckdy i v konkrétních vztahových situacích uvnitř církve. Právě odtud také vychází obnova, obroda, proměna nejenom lidského „já“, ale skrze ně a jeho napojení na věčné, přeposvátné „my“ živého Boha také obnova, obroda, očistění onoho „my“ lidské společnosti a konkrétního církevního soužití. To je také důvod, proč víra slouží lidské společnosti, kterou prozařuje, očisťuje a povznáší. Neměli bychom nikdy zapomínat na nepopíratelnou skutečnost, že jediné díky víře odhalujeme člověka coby osobu, která je nositelkou vpravdě božské důstojnosti.

Víra umožňuje chápat strukturu lidských vztahů, protože jejich prazáklad a poslední určení spatřuje v Bohu, v jeho lásce. Podporuje schopnost tyto struktury utvářet, a tak se stává službou společnému dobru. Ano, víra je dobrem pro všechny, je společným vlastnictvím; její světlo neosvěcuje pouze vnitřní prostor církve, ani neslouží výhradně k budování věčného města v onom světě; pomáhá nám budovat naše společnosti tak, aby šly vstříc budoucnosti naplněné nadějí...¹⁴

Díky víře jsme pochopili jedinečnou důstojnost každého jednotlivého člověka, jež ve starověku nebyla tak patrná.¹⁵

Je tedy zřejmé, že Trojice je měřítkem nejenom církve, která by měla být v tomto světě ikonou Boha Otce, Syna a Ducha svatého, ale rovněž

¹³ Srov. LuFi, čl. 36, s. 36.

¹⁴ LuFi, čl. 51, s. 50.

¹⁵ LuFi, čl. 54, s. 52.

eschatologickým ideálem každého vpravdě lidsky důstojného uspořádání věcí veřejných. Není tajemstvím, že tam, kde se zkomolí nebo ztratí trojiční víra, ztrácí lidská bytost svou důstojnost a nakládá se s ní jako s pouhou věcí, nebo s „tažným dobyt看em“.¹⁶

Osvobození našeho „já“ z pokřiveného „my“ lidské společnosti a poznání velikosti Trojediného nakonec ústí do osvobození od otročení ideologiím a idolům. Víra je tedy zásadně neideologická otevřenost transcendenci otcovského a mateřského „ty“ první osoby Trojice a zosobněné lásky, Duchu, přeposvátnému Božímu „my“.

Obecná pravda v nás vyvolává strach, protože ji ztotožňujeme s neúprosným nátlakem totalitarismů. Je-li však pravda pravdou lásky, odhaluje-li se v osobním setkání s Jiným a s druhými, pak se vyproštuje z uzavřenosti jednotlivce a může být součástí společného dobra. Jelikož je pravda lásky, není to pravda prosazující se násilím ani pravda utiskující jednotlivce. Rodí se z lásky, a proto může dospět k srdci, osobnímu středu každého člověka. Je tedy zřejmé, že víra není k člověku bezohledná, ale vytváří na základě úcty prostor soužití, kde pak roste. Věřící není arogantní; naopak pravda ho činí pokorným. Ví totiž, že pravdu nevlastníme, že naopak ona objímá a vlastní nás.¹⁷

¹⁶ Po celé 19. století se v našem národním prostoru nejenom teologie, ale celá naše věda a kultura projevuje jako jednoznačně anti-rasistická. Jakmile se na počátku 20. století objevují odborníci, kteří už dali definitivně vale „temnotám“ staré víry, začíná se v našem prostředí otevřeně propagovat darwinisticky koncipovaná eugenika, která si naprosto neláme hlavu s lidskou důstojností toho méněcenného. Srov. např. Ch. B. DAVENTPORT, „Eugenika, nauka o zušlechťování lidstva dokonalejším křížením,“ *Živa* 1912, č. 1, s. 8–10; č. 2, s. 44–47; č. 3, s. 78–80. Kam to vše nakonec vedlo a také jak se této děsivé hrůze stavěli na odpor především křesťané, právě o tom vydává velmi přesvědčivě svědectví studie: J. ROKYTA, „Nacisté, křesťané a eutanazie,“ *Theologická revue* 84, č. 1 (2013): 48–97.

Samotný výraz „tažný dobytek“ se objevuje ve slavném filmu z roku 1969 „Všichni dobří rodáci“, kde s jeho pomocí hlavní hrdina charakterizuje děsivý způsob, jak s lidskou osobou nakládá totalitní režim. Kořeny tohoto postoje k lidské osobě se ale nepochybně nacházejí v myšlenkovém odkazu Ch. Darwina, v jehož monografii o vzniku lidstva nacházíme následující výroky: „Máme důvod se domnívat, že očkovaní zachránili tisíce lidí slabého zdraví, kteří by dříve zahynuli na nemstovce, a tak slabí příslušníci civilizovaných společností dále rozmnožují svůj rod. Nikdo, kdo se zabýval chovem domácích zvířat, nebude pochybovat, že to lidské rase musí velice škodit. Je překvapující, jak rychle působí nedostatečná nebo nepravdivá péče na úpadek zdomácnělé rasy – ovšem s výjimkou těch případů, které se týkají člověka samotného – a sotva se najde [chovatel] tak nerozumný, aby pokračoval v chovu těch nejhorších zvířat.“ Ch. DARWIN, *O původu člověka*, Praha: Academia, 1970, s. 93.

¹⁷ LuFi, čl. 34, s. 33.

Nad tímto poselstvím by se v naší zemi měl zamyslet ne jeden pokřtěný, protože těch, kdo prezentují víru v ideologickém hávu, s čímž bývá spjata představa božství jako sebelásky zacílené do jakéhosi absolutního subjektu, určitě není málo. Disponujeme rovněž značným počtem majitelů pravdy, kteří si neuvědomují, v jak mnohém se podobají bývalým hlasatelům „vědeckého světonázoru“. Křesťanská víra rozhodně není jakousi kontra-ideologií, nýbrž přesně naopak heroickou ne-ideologií, jasným „ne“ modlám v moderním hávu, a to nikoli pouze na rovině intelektuální argumentace ve prospěch pravd víry, ale především na rovině evangelijního způsobu smýšlení, který rozhodně není z tohoto světa. Moudrost trojičního sebedarování, moudrost Kristova kříže se neduchovnímu člověku na první pohled jeví jako slabost a bláznovství. Ve skutečnosti je však tato Boží pošetilost nekonečně moudřejší než veškerá zištná a sebestředná vychytralost tohoto světa, jak nás tomu skvostně učí svatý Pavel (srov. 1 Kor 1,18–31).

Trojiční logika víry nás uschopňuje nejenom k tomu, abychom měli úctu k lidským osobám, ale rovněž k tomu, abychom si vážili přírody, rozpoznávali v ní „vepsanou gramatiku a příbytek, který nám Bůh svěřil.“¹⁸ Encyklika se tedy dotýká i problematiky ekologie.

4. TROJIČNÍ VÍRA JAKO LUCERNA NA CESTĚ NAŠEHO PUTOVÁNÍ TEMNOTAMI UTRPENÍ

Je pochopitelné, že prožívání tajemství trojiční víry se neodehrává bez utrpení, bez zápolení, bez naší stále se prohlubující účasti na kříži vtěleného Božího Syna. Jsme povoláni k tomu, abychom temnoty utrpení přemáhali tak, že jim budeme po Ježíšově vzoru a v síle Božího Ducha dávat smysl, když je budeme proměňovat v úkon lásky, která daruje sebe samu.¹⁹ Jenomže to není všechno:

Víra není světlo, které rozptýlí všechny naše temnoty, ale svítlna, jež vede naše kroky nocí, a to nám pro cestu stačí. Bůh neposkytuje trpícímu člověku argumenty, které všechno vysvětlí, ale nabízí svou odpověď v podobě doprovázející přítom-

¹⁸ LuFi, čl. 55, s. 53.

¹⁹ Srov. LuFi, čl. 56, s. 54.

nosti, dějin dobra, jež jsou svázány s každým příběhem utrpení, aby v něm otevřely přístup ke světl.²⁰

Toto hluboce pravdivé svědectví by mohlo prýštit z noci utrpení, jímž nyní intenzivně prochází Benedikt XVI., který zakouší světlo oné lucerny, ale zároveň ho svírají temnoty, jimiž ani světlo víry ještě není s to plně proniknout.

S tematikou utrpení, temnoty a světla víry souvisí mysteriózní sjednocení věřícího s Kristem, o němž encyklika praví:

Kristus není ve víře jen ten, v něhož věříme, totiž nejvyšší zjevení Boží lásky, ale také ten, s nímž se spojujeme, abychom mohli věřit. Víra se nedívá jen na Ježíše, dívá se i z Ježíšova hlediska, jeho očima: víra je účast na jeho způsobu vidění.²¹

Nejde tu pochopitelně tolik o nazírání pravd víry v jejich abstraktní naukové podobě, nýbrž spíše o zakoušení Krista tak říkajíc „na vlastní kůži“. K řečenému bych si dovolil podotknout, že podle Bonaventury Krista nemůžeme nalézat a vstupovat do něho jinak, než prostřednictvím tajemství, a především zkušenosti kříže.²² Ten, kdo vstoupí do Krista, vchází následně do vztahů s lidmi, institucemi, věcmi skrze dveře jménem Ježíš. Odměnou je mu pak to, že všechno poznává z Kristova hlediska a že všechno ho nakonec formuje do podoby Ukřižovaného a v posledku také Oslaveného. Učedníkovi tak všechno, tedy i to hořké a často nesmírně bolestivé, napomáhá k dobrému, k dosažení vrcholného cíle spodobení s Mistrem. I zlo nenávisti a zloby ze strany lidí se díky těm, kdo se sjednocují s Kristem, obrací k čemusi výsostně dobrému. Zároveň se tu ale v určitém ohledu předjímá eschatologický soud, neboť ten, kdo se s Kristem sjednotil, kdo do něho vstoupil, na vlastní kůži zakouší to, jaký má kdo vztah k Ukřižovanému. A takový soud nad lidmi a institucemi může být naprosto nesmlouvavý. Je to ale soud, který sice zakoušíme, leč není to naše souzení. Kristus přece nepřišel proto, aby svět odsoudil, ale proto, aby ho zachránil, spasil.

Encyklika, jak je zvykem katolického magisteria, se uzavírá kontemplativním pohledem na tajemství Matky vtěleného Božího Syna, která je

²⁰ LuFi, čl. 57, s. 55.

²¹ LuFi, čl. 18, s. 18.

²² Srov. C. V. POSPÍŠIL, *Soteriologie a teologie kříže Bonaventury z Bagnoregia*, Brno: L. Marek, 2002, s. 159–166.

nám představována jako „dokonalá ikona víry.“²³ Je-li ale víra zásadně trinitární, pak tato živoucí ikona víry musí být bytostně prozářena tímto mystériem všech mystérií. Právě proto také její panenské početí představuje skvostné znamení Kristova Božího synovství.²⁴

5. ZÁVĚR

Po tom, co jsme měli možnost vidět, určitě nebudeme pochybovat, zda encyklika přináší, nebo nepřináší nové podněty. Podle mého skromného soudu máme v rukou skvělý příklad vpravdě trinitární existence, reflexe a spirituality. Bohatství a hloubka myšlenek, které se snoubí s výrazovou prostotou, ukazuje na plodnost tvorby v bratrském dialogu. Zdá se, že explicitní i implicitní poukazy k přínosům vynikajících německých teologů a myslitelů půjdou zřejmě na vrub Benedikta XVI. stejně jako mistrovský popis zápasu světla lucerny víry s temnotami utrpení. Prostota a úsilí dovádět tyto podněty do praxe, vnímat propojení tajemství trinitární víry s každodenností a problémy lidské společnosti by možná mohly být těmi strunami, které svou vlastní rukou přímo rozezněl papež František.

Na konec ještě několik spíše technických poznámek. Zasvěcené překvapí, že v této encyklice se přímo citují autoři jako Nietzsche, Buber, Rousseau, což v takovýchto magisteriálních textech nebývalo právě obvyklé. Můžeme v tom spatřovat projev oné dialogické otevřenosti alterity, která vyplývá z trojiční koncepce víry.

Odkaz na *Breviloquium* Bonaventury z Bagnoregia v poznámce č. 33 mne osobně potěšil. Určitě se jedná o přínos Benedikta XVI., který se dílem tohoto církevního učitele zabýval ve své habilitační práci. Zároveň si ale musím povzdechnout, protože odkazy na příslušné místo uvedeného díla se zpravidla orientují nejenom podle čísla strany, ale kvůli dlouhé řádce edicí především podle čísla příslušného paragrafu a odstavce. Právě zmíněná drobnůstka jde na vrub technických redaktorů.

Český překlad je srozumitelný a čtivý, i když se najdou místa, kde by mohl být poněkud výstižnější a elegantnější. Často opakující se chybou ze strany českých překladatelů je mechanické přejímání psaní velkých

---

²³ LuFi, čl. 58, s. 56.

²⁴ Srov. LuFi, čl. 59, s. 57.

písmen z italské předlohy. Logika uplatňování majuskulí je ale v italštině a češtině diametrálně odlišná. Pokud píšeme „Slovo“, pak to odkazuje na Ježíšovu osobu. V případě, že se jedná o Boží slovo jako sdělení, pak bychom měli psát důsledně „slovo“. Nevidím rovněž důvod, proč by se mělo psát „Smlouva“, byť se jedná o smlouvu s Bohem. Rovněž rozhodnutí editora uvádět poznámky na konci dokumentu, a nikoli dole na příslušné stránce, asi nenaplníuje právě nadšením jenom mne. Jestliže se editoři domnívají, že poznámky na stránce odrazují prostší čtenáře, je to podle mé osobní zkušenosti bohapustá pověra.

An Epilogue, or Overture?
The Trinitarian Concept of Faith in the Encyclical *Lumen Fidei*

Key Words: Magistery; Trinitarian Theology; Pope Francis and Benedict XVI

Abstract: The author of the article does not introduce only the content of the commented text, but aims at grasping the unifying notion of the first encyclical of Pope Francis *Lumen fidei*. According to the author, it is a dialogical personalism, consistent and with prophetic boldness, which is the philosophical ground for the formulation of the Trinitarian concept of faith which means the living participation of the baptized in the relationship of the sonship within the Godhead in the strength of the Holy Spirit. Such a concept of faith is non-ideological, having a huge liberating force which subsequently diffuses outside the church as well and to the entire creation.